Autor Guste Santini
Utorak, 22 Svibanj 2012 17:09

Industrijska revolucija iznjedrila je liberalizam – nevidljivu ruku; borba za sirovine i tržišta krajem XIX stoljeća (oko 1880. godine) započinje imperialistička faza i posađeno je sjeme Prvog svjetskog rata; Prvi svjetski rat nije riješio probleme ali je zato iznjedrio socijalizam i fašizam kao odgovor na liberalizam; Drugi svjetski rat u znaku Keynesa i intervencionizma traje do Prvog naftnog šoka iz 1973. godine kada kontraudar, pod vodstvom Miltona Friedmana, nezaustavljivo osvaja svijet - nastupa neoliberalizam. U kojem će se pravcu kretati čovječanstvo nije lako predvidjeti ali nas povijest upozorava.

Laissez faire – lessez passe, izreka iz XVII. stoljeća, najbolje ocrtava nevidljivu ruku Adama Smitha. Od vremena Bogatstva naroda iz 1776. godine započinje vrijeme moderne ekonomske znanosti kakvu i danas baštinimo. Već Ricardo svojim Načelima političke ekonomije i oporezivanja iz 1817. godine postavlja kamen temeljac liberalizmu. Njegove komparativne prednosti, nacionalistički prijedlog u korist Engleske, sugerira kako će za sve zemlje biti najbolje da se specijaliziraju u onim poslovima u kojima imaju prirodne prednosti te sugerira Portugalu da proizvodi vino, a Engleskoj sukno (tada najsloženijim industrijskim proizvodom). Smatra se, ne bez razloga, da je američki građanski rat bio posljedica protekcionizma kako bi se zaštitila mlada američka industrija što je rezultiralo povlaštenim položajem zemlja sjevera u odnosu na zemlje juga koje su proizvodile pamuk; zaštitnim carinama na industrijske proizvode vršila se preraspodjela bogatstva. Friedrich List naučivši zanaat protekcionizma u SAD-u prenosi svoje znanje u Njemačku koja putem protekcionizma uspijeva sustići pa i prestići Englesku do Prvog svijetskog rata. Oni koji su bili razvijeni – Engleska, Nizozemska, Francuska – imaju suprarnike u novorazvijenim zemljama – SAD, Njemačka - koje preuzimaju „štafetnu palicu“. U cijeloj priči je ogromni ruski imperij u funkciji zastrašujućeg upozorenja Njemačkoj „ako ne bude dobra“. SAD najprije ostaje po strani, ali kad je vrag, oktobarska rebolucija, odnio šalu uključili su se u klaonicu poznatu pod nazivom Prvi svijetski rat.

Njegove su posljedice bile, blago rečeno, katastrofalne na budućnost zemljana. Najprije se je pokušalo vratiti zlatni standard što su kao besmislicu, prije kraha, shvatile SAD i Engleska. Ostale zemlje to nisu shvatile i pored hiperinflacije, njemačka, austrijska, ruska, završile su u nedemokratskim sustavima. Početak fašističkog pokreta svakako pripada Italiji, koju potom slijedi Njemačka, dok se SSSR nalazi po strani, otvoreno, ali surađuje s Njemačkom glede razvoja naoružanja, prikriveno.

Fašizam, odnosno socijalnacionalizam, jednako kao i socijalizam našuptaju iluziju slobodnog

tržišta i zlatnog standarda te se intervencionističkim mjerama, suglasno političkim programima, izvlače iz Velike gospodarske krize iz 1929. godine. Primjera radi SAD su tek ulaskom u Drugi svijetski rat izašle iz krize. Tako je intervencionizam pobijedio „nevidljivu ruku“. U to vrijeme pojavljuje se veliko ime – John Maynard Keynes i njegova Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca mjenjaju poglede ekonomske misli koju su ekonomisti baštinili od klasične ekonomije. Pokopan je liberalizam, privremeno, i nastupilo je vrijeme tzv. državnog kapitalizma. Od 1950. godine do prvog naftnog šoka nacionalna su gospodarstva ostvarila značajne stope rasta nacionalnih gospodarstava, odnosno blagostanja. Welfare state je doživjela svoje zvijezdane trenutke.

Dotadašnja „opozicija“ na čelu sa Miltonom Friedmanom prvi je naftni šok i stagflaciju (stagniranje gospodarske aktivnosti i inflacija) dočekala potpuno spremna. Chicago boysi, vitezovi neoliberalizma, osvajali su zemlju po zemlju i tako promovirali neoliberalizam koje je svoje zvijezdane trenutke doživio u tzv. Washingtonskom koncenzusu. Ponovno na scenu stupa „nevidljiva ruka“. Izvršni odbor sastoji se od tri člana: IMF-a, WB-a i WTO-a koji sustavno provode neoliberalistički koncept.

Kriza iz 2007. godine svoj vrhunac dostiže u narednoj, 2008., godini kada najrazvijenije zemlje sredstvima poreznih obveznika spašavaju vlastiti financijski sustav. Kako kriza ne jenjava razvijene države nastavljaju s intervencionizmom povećavajući javni dug do nezamislivih razina. Najbolji je primjer EU koja, kao projekt za dobra vremena, „preko noći“ umjesto konvergentne ekonomske politike istu nacionalizira do te mjere da francuski predsjednik Sarcozy uvjetuje državnu pomoć Renaultu ukoliko ne smanji broj zaposlenih u Francuskoj. Činjenica da Renault proizvodi automobile u Rumunjskoj, članici EU, nije uzimana u razmatranje. Drugi slučaj je njemački Opel za kojeg se je osobno angažirala gospođa Merkel, s jedne strane, i gospodin Obama, s druge strane.

Eurozona je posebna priča. Eurozona kao projekt Njemačke „kostruiran“ je prema njemačkim standardima o čemu nije vođeno računa prilikom njegovog uvođenja. Engleska se je povukla iz projekta eura shvativši da bi zamjena funte za euro značilo dodatno smanjenje stupnjeva slobode u ekonomskoj politici. Formalni razlog kako bi uvođenje erua povrijedio nacionalni ponos samo je bilo prihvatljivo objašnjenje za narodne mase.

Do krize iz 2007. stvari su se predivno razvijale. Njemačka je tek ujedinjena sa bivšom Istočnom Njemačkom dobila ogromno tržište što je „povuklo“ njemačku gospodarsku aktivnost koja je, sa svoje strane, omogućila senzibilnu integraciju zapadno i istočnog dijela sada ujedinjene zemlje. Zemlje juga su došle na svoje. Uvođenjem eura omogućilo im se je, do tada nezabilježeno, jeftino zaduživanje na financijskom tržištu u čemu se dobrano participirale njemačke, francuske

i talijanske banke. Ni amerikanci nisu sjedili skrštenih ruku. Zemlje juga, članice eurozone, navikle iz diktatorskih vremena na socijalnu državu nemilice su se zaduživale što ih nije brinulo jer su, krivo, vjerovale da će se uvijek moći zaduživati uz nisku cijenu, kamatnu stopu. Kruta zbilja srušila je bajku. „Preko noći“ zemlje PIGS-a se više nisu mogle zaduživati. Pojavilo se nepovjerenje koje je dodatno ojačano financijskom krizom. I stvar je puknula. Danas je Grčka najpoznatiji slučaj. Međutim, ona je dječiji kašalj u odnosu na Španjolsku i, nedaj bože zbog Hrvatske, Italiju.

Sjever eurozone inzistira da grci plate punu cijenu svojoj nepromišljenosti. Grci žele ostati u eurozoni, ali nisu spremni platiti punu cijenu. Postavlja se pitanje da li će se rješenje tražiti poput „dva jarca na brvnu“ ili će se tražiti, i naći, razumno rješenje. Ono što je sasvim jasno jest činjenica da u maastrichtskim kriterijima nema obveze zemalja članica eurozone da dugoročno ostvaruju ravnotežu na tekućem računu platne bilance. Zašto je to izostavljeno možemo spekulirati. Međutim, činjenica da nema kriterija po kojem bi račun na tekućem računu platne bilance bio uravnotežen govori sam za sebe i po sebi. Na radionici Fiskalni pakt – rješenje ili novi problem o ovim sam pitanjima raspravljao sa sudionicama što ću ponoviti 27. svibnja.

Grčka je problem sam po sebi ali i problem eurozone. Stoga će se u slučaju Grčka morati naći rješenje. Pitanje svih pitanja je što će biti s drugim zemljama koje nemaju „njemački kišobran“? Hoće li se one prepustiti neoliberalističkim institucijama ili će krenuti u neki novi do sada nepoznati „intervencionizam“. Liberalizam se je pokazao tragičnim, neoliberalizam bi se mogao pokazati još pogubnijim. Jačanje desnice odnosno ljevice u svom ekstremnom obliku mora zabrinjavati. Vatra još ne gori ali tinja. Ne bi bilo dobro da se vatra razbukta. Jednom kada se vatara razbukta može prerasti u požar koji može izmaći kontroli. Drugim riječima, živimo u teškim vremenima ali ona mogu postati tek nostalgija ako problemi izmaknu kontroli. Eurozona je vodeća grupacija neoliberalističke filozofije. To su nametnule razvijene zemlje sjevera. Međutim, one moraju shvatiti da u postojećm načinu razmišljanja nema rješenja. Potreban je novi pristup. Gordijski čvor će biti teško razriješiti. Potrebna nam je krirugija koja će podijeliti odgovornost za stanje na globalnoj razini između razvijenih i nerazvijenih zemalja, odnosno, što nije isto, između zemalja koje imaju suficit na tekukćem računu platne bilance i zemljama koje imaju kronični deficit na tekućem računu platne bilnce. Slučaj Argentine svakako valja ponovno preispitati i u njenom slučaju naći ćemo više nego zrno istine.